

کریستف پلاتن در حدود سال ۱۵۲۰ میلادی در سن اورتن در نزدیکی شهر تور در فرانسه به دنیا آمد و دوران کارآموزی خود را در خدمت روبسر ماسه صحاف و کتابفروش شهر کان به سر آورد. در سال ۱۵۴۹ پس از اقامت کوتاهی در پاریس به شهر آنتورپ کوچید که در آن زمان مرکز داد و ستد در اروپای غربی بود و در آنجا یک کارگاه صحافی برپا کرد.

آنتورپ از هر لحاظ برای مقاصد پلاتن مناسب بود چون موقعیت آن اجازه تهیه وسایل و مواد خام لازم برای کار صحافی را می داد. و نیز چون مرکز مهم معاملات تجاری بود، سرمایه لازم برای ایجاد کسب و کار در آنجا به سهولت فراهم بود. علاوه بر آن شهری بود که همه نوع اشخاص هنردوست مرفه به آن جلب می شدند.

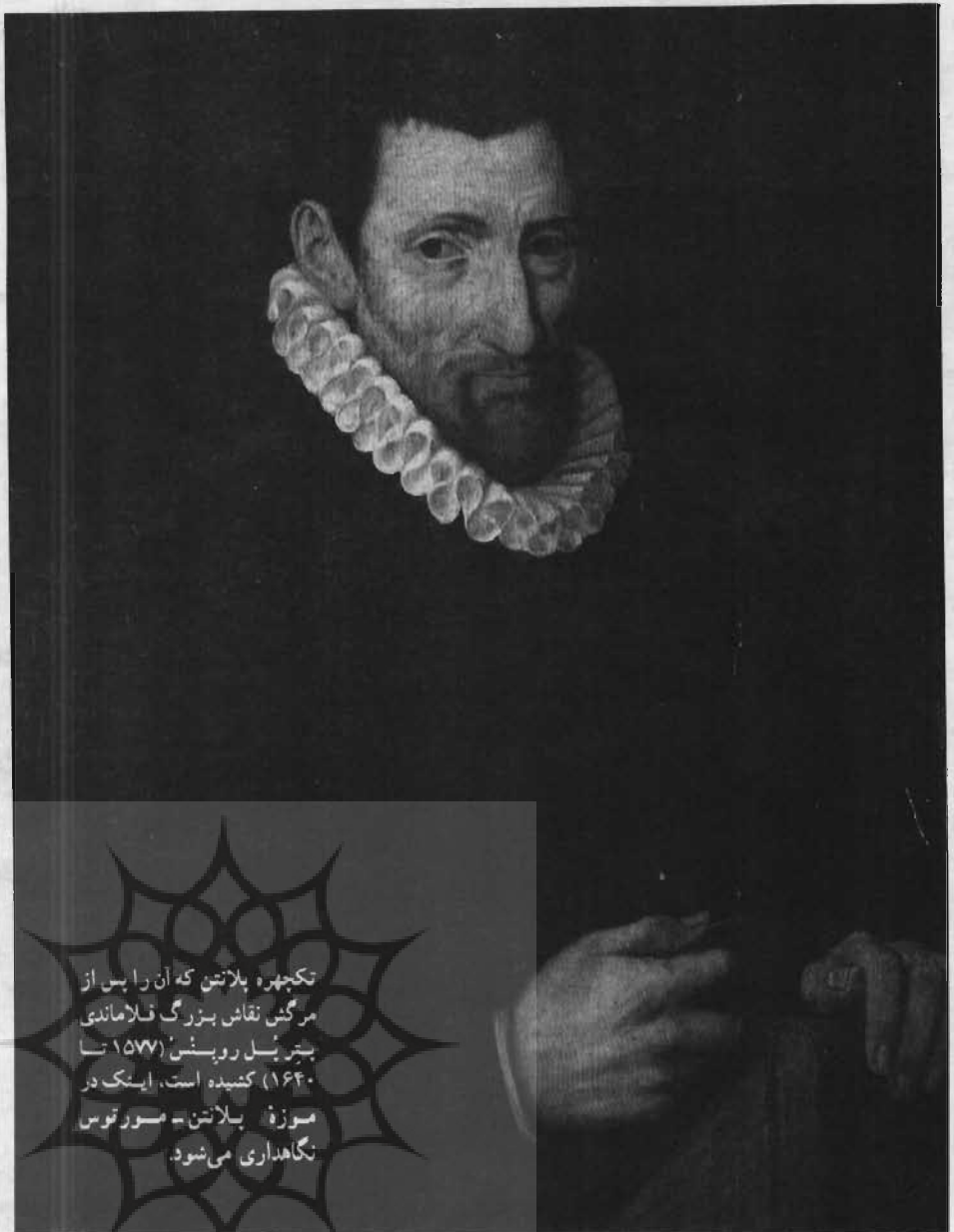
از اقامت پلاتن در آنتورپ چند سالی بیش نگذشته بود که در حادثه‌ای بازوی او مجروح گردید و از آن پس کار صحافی را رها کرد، و در عوض به کار چاپ پرداخت. در سال ۱۵۵۹ انتشار کتاب توصیف مراسم باشکوه تدفین شارل پنجم امپراتور مقدس روم، برگزار شده به فرمان پسرش فیلیپ دوم پادشاه اسپانیا باعث کسب شهرت فراوان برای پلاتن گردید و در کوتاه زمانی صاحب چاپخانه‌ای شد که در نیمه دوم قرن شانزدهم مهم‌ترین مؤسسه نوع خود در اروپای غربی محسوب می شد.

پلاتن بین سالهای ۱۵۶۳ و ۶۷ بیش از ۲۰۰ عنوان کتاب منتشر ساخت، از آثار کلاسیک یونان و روم با توضیحات، در قطع جیبی گرفته تا کتابهای دعا و تسوراتهای عبری و اطلسهای تشریح بدن انسان و رساله‌های گیاه‌شناسی.

پلاتن که اینک مرد متمکنی شده بود از شهرت زیادی برخوردار بود و حلقه‌ای از دوستان و آشنایان متفقد داشت که یکی از آنان - گابریل دکایاس، دبیر خاصه فیلیپ دوم - نقش تعیین کننده‌ای در پیشرفت و ترقی بساز هم بیشترش بازی کرد. یکی از آرزوهای پلاتن چاپ نسخه منقح و صحیحی از کتابهای مقدس عهد عتیق و عهد جدید بود. دکایاس توانست حمایت مالی پادشاه اسپانیا را برای این مهم جلب کند. فیلیپ دوم علاوه بر این، کشیش خاص خود دانشمند هومانیست پیدیکوس آریاس مونتanos را به آنتورپ فرستاد تا به عنوان ویراستار مددکار پلاتن باشد.

اجرای کار پنج سال (۱۵۶۸ تا ۷۳) به درازا کشید و نتیجه آن بسیار موفقیت آمیز بود: کتاب مقدس با حواشی مفصل به چهار زبان (عبرانی، سریانی، یونانی و لاتینی) که مشتمل بر هشت مجلد قطور در قطع سلطانی می شد. تحقق این چاپ که به Biblia Regia (انجیل سلطانی) یا Biblia Polyglotta (انجیل چند زبانه) معروف شد، نه تنها پیروزی بزرگی برای شخص پلاتن به شمار می رفت، بلکه بزرگترین کار چاپی انجام گرفته در خاک هلند در یک مطبعه واحد تا آن زمان بود. انتشار آن سرآغاز پُر رونق‌ترین دوران کسب و کار پلاتن بود.

به دنبال موفقیت انجیل چند زبانه و نیز به لطف آریاس مونتanos، پلاتن که پیشتر به سمت چاپچی باشی دربار اسپانیا منصوب شده بود، اینک انحصار فروش کتب دعای مخصوص خسانه و کلیسا در اسپانیا و مستعمرات آن را نیز دریافت داشت. مستملکات دوردست اسپانیا به زودی از جمله مهم‌ترین مشتریهای پلاتن شدند و ثروت او را به بالاترین حد خود رساندند. دست کم شانزده ماشین چاپ، در مطبعه پلاتن کار می کرد که اگر به یادآوریم بزرگترین چاپخانه فرانسه در

تکچهره پلاتن که آن را پس از مرگش نقاش بزرگ فلانماندی جتزیل روپنشن (۱۵۷۷ تا ۱۶۴۰) کشیده است، اینک در موزه پلاتن - مورتوس نگاهداری می شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

کریستف پلاتن

استاد چاپ شهر آنتورپ

نوشته فرانسین دوناو

خانم فرانسین دوناو (Francine de Nave)، مورخ بلژیکی و کارشناس خطوط کهن، مدیر موزه پلاتن - مورتوس در آنتورپ و نیز مدیر نمایشگاه گراوورهای آنتورپ است. صاحب کتابها و مقالات فراوانی درباره تاریخ آنتورپ است. روایت طولانی تری از مقاله حاضر در بلژیک با عنوان از خانمها و انسانها توسط مؤسسه انتشارات و لکاتر بروکسل انتشار یافته است.

AaBbCcD

موزه پلاتن مورتوس شهر آنتورپ در محل چاپخانه و منزل کریستف پلاتن برپا شده است. وسایل قرن ۱۶ و ۱۷ را برای موزه بازسازی کرده‌اند (بالا).

لوحة آغاز شاهکار پلاتن، کتاب مقدس ۸ جلدی معروف به انجیل چندزبانه که تماماً به چهار زبان (لاتینی، یونانی، عبرانی و سریانی) به چاپ رسیده است.

پایین‌ترین حد خود رسید. در سال ۱۵۷۸ تنها شش ماشین چاپ به کار مشغول بود. و پس از سال ۱۵۸۲، هیچ‌گاه بیشتر از ده ماشین در چاپخانه پلاتن کار نکردند.

در چنین وضعی پلاتن چاره‌ای نداشت جز اینکه با شورشیان جمهوریخواه همکاری کند. چاپخانه پلاتن چاپخانه رسمی شهر آنتورپ شد که در این هنگام حکومت آن در دست یک قاضی کالوینی مذهب بود. اندکی بعد پلاتن سرپرست انطباعات دوک آنزو، متحد فرانسوی ویلیام اورانژ شد که رهبر سرجاذبه شورشی بود. به این ترتیب چاپخانه پلاتن جان تازه‌ای گرفت و آثار قابل ملاحظه‌ای باز از زیر ماشینهای آن خارج گردید.

اواخر سال ۱۵۸۲، پلاتن بار دیگر شاهد دگرگونی اوضاع و گردش سبخت و اقبال خود بود. سپاهیان اسپانیایی شهر آنتورپ را به خطر انداخته بودند؛ از این رو پلاتن به فکر تأسیس شعبه‌ای در نواحی شمالی کشور افتاد تا در صورت لزوم فعالیت خود را به آنجا منتقل کند. پس، از آنتورپ رهسپار لین شد که در آنجا دوست دیرینش یوستوس لیسیوس که با دانشگاه نویناد کالوینی آن مربوط بود امتیاز تأسیس چاپخانه دانشگاه را برایش گرفته بود. بعد مدتی در شهر کُن کار کرد ولی دو سال بعد ناچار به آنتورپ بازگشت.

چهار سال از عمر این چاپگر استاد باقی بود. طبع و نشر کتاب Martyrologium Romanum اثر کاردینال برونوس در سال ۱۵۸۹ واپسین کار بزرگ چاپی کریستف پلاتن بود. در هنگام مرگ خود در همان سال، پلاتن مؤسسه بزرگی را از خود به یادگار گذاشت. چاپخانه‌ای را که با دست خود به وجود آورده بود و پس از او سیصد سال دیگر باقی ماند. ■

آن زمان ایجاد می‌کردند بیشتر می‌پسندید. و اگر استفاده از کلیشه‌های چوبی برای چاپ تصاویر در کتابها کم‌کم منسوخ شد، یکی از دلایل آن موفقیت نشریات چاپ پلاتن بود.

پلاتن به محتوای کتابهایش نیز توجه داشت. بر رغم انحصار فروش کتابهای مذهبی که در اختیار او بود، ماشینهای چاپش منحصرأ به تولید انواع و اقسام کتابهای دعای کوچک و بزرگ مشغول نبودند. پلاتن طبع و نشر برجسته‌ترین آثار ادبی دوران بعد از هومانسم را وجهه همت خود قرار داد: مجموعه آثار کلاسیک یا مجموعه قوانین یا مجموعه ضرب‌المثلها یا کتابهای درسی: نخستین چاپ کتاب Variarum lectionum libri III اثر هومانسم معروف فلاماندی یوستوس لیسیوس و کتاب Origines Antwerpinae تألیف گورویوس بکانوس طیب در سال ۱۵۶۹، و در سال ۱۵۷۴ اولین فرهنگ زبان هلندی موسوم به Dictionarium Teutonico-Latinum که آن را کورنلیوس کیلیان مصحح چاپخانه به درخواست پلاتن تدوین کرده بود.

در سال ۱۵۷۶، جنگهای مذهبی که «کشورهای پست» را در بیشتر نیمه دوم قرن شانزدهم در کام خود کشیده بود سرانجام در آنتورپ فاجعه آفرید. در رویدادی که به «فتنه اسپانیایی» معروف شده است گروههای مهار گسیخته‌ای از مزدوران اسپانیایی شهر را غارت کردند و صدها تن از اهالی شهر را کشتند و دست به تاراج و نابودی هر چه سر راه خود می‌یافتند زدند. مطبعه پلاتن سالم ماند ولی محصول آن به شدت کاهش یافت. بعد از «فتنه»، شهر آنتورپ به گروه شورشیانی پیوست که علیه سلطه خودکامه و مطلق اسپانیا مبارزه می‌کردند. تجارت با اسپانیا که رونق امور چاپخانه به آن وابسته بود به

همین زمان، مطبعه ایتالیایی، تنها دارای چهار ماشین چاپ بود، به عظمت چاپخانه پلاتن بهتر پی می‌بریم. تعداد کارگران چاپخانه او نشانه دیگری است از موضع برتر پلاتن. ۵۴ کارگر در محل چاپخانه کار و زندگی می‌کردند، که اگر تعداد کسانی را هم که در خانه خود زندگی و یا کار می‌کردند به این تعداد اضافه کنیم سر جمع کل کارکنان چاپخانه به حدود ۱۵۰ نفر می‌رسید. کار چاپ به آهنگ تب‌آلودی در چاپخانه پیش برده می‌شد. روزهای کار ۱۲ و ۱۳ ساعته امر متعارفی بود. برای هر ماشین چاپ سه‌هفته روزانه ۱۲۵۰ ورق دورو یا ۲۵۰۰ صفحه تعیین شده بود. اما حروفچینها، ماشینچی‌ها و نمونه خوانها به هیچ وجه از وضع خود ناراضی نبودند. دستمزد متناسب با کار انجام شده پرداخت می‌شد و محصول زیاد به معنی دستمزد بالا بود. کارگران پلاتن از جمله مرفه‌ترین کارگران شهر آنتورپ محسوب می‌شدند.

اما حجم تولید تنها معیار نبود. پلاتن مصرانه خواهان بالاترین کیفیت نیز بود. در آن زمان کارخانه‌های کاغذسازی جنوب هلند تنها کاغذهایی از انواع نامرغوب تولید می‌کردند. از این رو پلاتن بهترین کاغذ را از آلمان و مخصوصاً از فرانسه وارد می‌کرد. حروف چاپی مورد استفاده نیز مورد توجه پلاتن بود و به همین خاطر بهترین طراحان حروف زمان خود چون کلود گرمون و روبرگران‌زن و گیبوم لوبله و هندریک وان دیگر را به کمک گرفت و با وارد کردن انواع حروف ایتالیک و نازک (رومی) متداول در فرانسه به متحول شدن طراحی حروف چاپی در اروپای غربی کمک کرد.

پلاتن به بالا بردن کیفیت چاپ تصاویر نیز علاقه داشت. لوحه‌های حکاکی شده مسی را که خطوط و نیم‌نگاهای ظریفتری نسبت به کلیشه‌های چوبی متداول در

dEeFfGgHhIijjKkLl

«قلم» جدید معروف به «پلاتن» که بر پایه حروف مورد استفاده چاپی بزرگ آنتورپ طراحی شده است.